

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ: «ΠΕΡΙ ΠΟΤΑΜΩΝ ΚΑΙ ΟΡΩΝ ΕΠΩΝΥΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΟΙΣ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΩΝ»

Γράφει ο συγγραφέας **Γιώργος Λεκάκης***
www.lekakakis.com

Ο Πλούταρχος (46-127 μ. Χ.) εκ Χαιρωνείας Βοιωτίας ήταν εκ των μεγίστων αρχαίων συγγραφέων μας. Εσπούδασε εν Αθήναις υπό τον Αμμώνιο και συνέχισε τις σπουδές του σε Αλεξάνδρεια και Ρώμη, όπου έμεινε επί μακρόν, σχετιζόμενος με την αυλή του αυτοκράτορος Τραϊανού. Εκεί έγινε διδάσκαλος του Αδριανού. Επιστρέφοντας εν Ελλάδι, έγινε άρχων και ιερεύς του Πυθίου Απόλλωνος και επιμελητής των Πυθίων Αγώνων εν Δελφοίς!

Στο έργο του αυτό, αναφέρεται σε 25 ποταμούς, με τα ονόματα, την ιστορία, αλλά και άγνωστες γι' αυτούς γνώσεις. Κάποιοι μάλιστα δεν αποδίδουν στον ίδιο τον Πλούταρχο το έργο, αλλά σε κάποιον που τον μιμείται, τον οποίο ως συμβαίνει σε αυτές τις περιπτώσεις αποκαλούν Ψευδο-Πλούταρχο.

Ο ποταμός Ισμηνός

Ο Ισμηνός είναι ποταμός της Βοιωτίας, που ρέει παρά την πόλη των Θηβών και εκβάλλει στην λίμνη Αλύκη (νυν Υλίκη). Πρότερα εκαλείτο Λάδων. Ιδοί τι μας παραδίδει ο Πλούταρχος γι' αυτόν:

Ίσμηνός ποταμός ἐστὶ τῆς Βοιωτίας κατὰ πόλιν Θήβας· ἐκαλείτο δὲ τὸ πρότερον Κάδμου ποῦς ἀπὶ αἱ τίας τοιαύτης· Κάδμος τὸν κρηνοφύλακα δράκοντα τοξεύσας καὶ εὐρών ὡσπερ πεφαρμακευμένον φόνῳ τὸ ὕδωρ, περιήρχετο τὴν χώραν ζῆτων πηγῆν· γενόμενος δὲ κατὰ τὸ Κωρῦκιον ἄντρον κατὰ πρόνοιαν Ἀθηνᾶς τὸν δεξιὸν πόδα βαθύτερον εἰς πλὴν ἤρεισεν· ποταμὸς δ' ἀναδοθέντος ἐκ τοῦ τόπου, ὁ ἦρως βουθυήσας Κάδμου πόδα προσήγγυρευσεν αὐτόν. Μετὰ δὲ τινα χρόνον Ἰσμηνός, Ἀμφίωνος καὶ Νιόβης παῖς, ὑπὸ Ἀπόλλωνος τοξευθεὶς καὶ ἀληθῶνι συνεχόμενος, ἑαυτὸν ἔβαλεν εἰς τὸν προειρημένον ποταμὸν, ὅς ἀπ' αὐτοῦ Ἰσμηνός ὠνομάσθη, καθὼς ἱστορεῖ Σώστρατος ἐν β' περὶ Ποταμῶν.

Σε απόδοση:

«Ο Ισμηνός είναι ποταμός της Βοιωτίας κοντά στην πόλη των Θηβών. Παλαιότερα, εκαλείτο «Πόδι του Κάδμου» για την εξής αιτία: Ο Κάδμος, αφού κατατόξευσε τον δράκοντα-φύλακα της πηγής, εθεώρησε το ὕδωρ αυτής μολυσμένο, από τα αίματα των φονευμένων από τον δράκοντα. Τότε περιτριγυρούσε την χώρα αναζητώντας καθαρή πηγή. Όταν έφθασε στο Κωρύκαιο[1] ἄντρον, συμφώνως με πρόνοια της θεάς Αθηνάς, επάτησε το δεξιό πόδι βαθύτερα στον πηλό (δηλ. την λάσπη). Επειδή δε αναπήδησε ποταμός από τον τόπο εκείνο, ο ἦρως, αφού εθεύσασε βόδι, ονομάτισε τον τόπο αυτόν «Πόδα του Κάδμου».

Μετά όμως από κάποιο χρονικό διάστημα ο Ισμηνός, υἱός του Αμφίωνος και της Νιόβης, τοξευθεὶς ὑπὸ του Απόλλωνος και υποφέρων από τον πόνο, ερρίφη στον προαναφερθέντα ποταμό, ο οποίος εξ αυτού ονομάσθη Ισμηνός[2].»

Σκόλια:

Ο Βοιωτικός Κηφισός ποταμός κατέρχεται αδιαίρετος έως την Λειβαδιά [3] και τα πεδία της Αλιάρτου κι εκεί αποσχίζεται και γίνεται ο εγχυτήρ δυο ποταμών: Τον Ισμηνό και τον Ασωπό. [4] Ο μεν Ισμηνός φθάνει έως την θάλασσα της Ευβοίας, ο δε Ασωπός στην Αττική.

Ο ποταμός Ισμηνός πηγάζει από την Μελία πηγή. Στην πορεία του, ενώνεται με τον Θεσπιό ποταμό και μαζί εκβάλλουν στην λίμνη Υλίκη. Στην εκβολές του [5], υπήρχε η πολίχνη Ισμήνη. Στα αρχαία κείμενα αναφέρεται και με το όνομα Κνώπος [6].

Ο Ιππόλυτος (και το «Χρονικόν» Πασχάλη) τον αναφέρει 8ο στον κατάλογο των 40 πλέον ονομαστών ποταμών που παραδίδει. [7]

Η Νιόβη, που αναφέρει ο Πλούταρχος, ήταν η γνωστή θυγατέρα του Ταντάλου. Ο Απόλλων φόνευσε τους 9 (ή 6 ή 5) Νιοβίδες, αδελφούς του Ισμηνού, καθώς αυτοί κυνηγούσαν στον Κιθαιρώνα.

Κατ' ἄλλην εκδοχή, ο Ισμηνός ονοματίσας τον ποταμό, ήταν ο υἱός του Απόλλωνος και της Μελίας [8]. Ο Απόλλων για να τιμήσει τα παιδιά, που απέκτησε από την Βοιωτή κόρη, Τήμενο και Ισμηνό, χάρισε στον μεν πρώτο την μαντική τέχνη, στον δε δεύτερο την αθανασία, ονοματίζοντας με το όνομά του τον κύριο ποταμό των Θηβών.

Υπάρχει και μια τρίτη εκδοχή: Ο ποταμός να ονοματίσθηκε από τον Ισμηνό, υἱό του Ασωπού[9] και της Μετόπης/Μετώπης (θυγατέρας του Λάδωνα), μητέρας δυο υιών [10] και 22 θυγατέρων [11], επίσης λατρευόμενος ως ποτάμιος θεός στην Βοιωτία!

Η κρίση του Άρεως, για την οποία μιλά ο Πλούταρχος, βρισκόταν ἄνωθεν του Ισμηνίου ιερού. Την φρουρούσε ένας δράκος (κρηνοφύλακας) [12]. Πλάι σε αυτήν ήταν το μνήμα του Κανάνθου (> Κανάθου). Αυτός ήταν ο αδελφός της Μελίας, ο οποίος εκδικούμενος για την αρπαγή της αδελφής του από τον θεό, πυρπόλησε το Ισμηνίο ἄλσος και ιερό και γι' αυτό φονεύθηκε από τον Απόλλωνα.

Ο Ισμηνός ποταμός πριν ενωθεί με τον Θεσπιό, παρέρρεε τον Ισμηνίο λόφο (νυν Λόφος Καστελλίων), επί του οποίου έκειτο το Ισμηνιον τέμενος υπέρ του θεού Απόλλωνος. Το Ισμηνιον ιερόν ήταν πολύ σπουδαίο την αρχαία εποχή και το ονομάτισε ο ίδιος ο Λοξίας Απόλλων. Αναφέρεται ότι ήδη τον 4ο αι. π.Χ. φυλάσσονταν σε αυτό επιγραφές (τα «καδμήνια γράμματα») με τα οποία

Όπως έχει καταπύσει σήμερα ο αρχαιολογικός χώρος του Ισμηνίου Απόλλωνος, στον Ισμηνίο λόφο των Θηβών ...

μπορούσαν να διαβάσουν αρχαιότερες επιγραφές! Τα «καδμήνια γράμματα» δηλ. η Γραμματική και η γραφή του Κάδμου (και κατ' επέκτασιν των Δωριέων) διαδέχθηκε την Γραμμική Γραφή Β (14ος π.Χ. αι.), μάλλον περί τον 13ο π.Χ. αι. «Η γωνυ Κάδμου γραμματική επί τε των Τρωικών ποσειό ως δίκτυς εν ταις Εφημερίσι φησί, και μέχρι των Ευκλείδου του μετά ταύτα ἄρξαντος διέμεινε χρόνων (...) Παρεδέχοντο δε οι αρχαίοι συγγραφείς συνεχή και αδιάπτωτον την χρήσιν του προεκκειδείου ελληνικού αλφαβήτου εν γένει επί 9 σχεδόν αἰώνας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1300 π.Χ. περίπου, μέχρι τοῦ 403 π.Χ. ὠνόμαζον δε το πανελλήνιον τοῦτο ἀλφάβητον “Κάδμου γραμματικὴν”, λέγει ο καθηγητής Απ. Αρβανιτόπουλος [13]. Καδμήνιες επιγραφές φυλάσσονταν επίσης και στην Καδμεία Ακρόπολη των Θηβών [14], την οποία ίδρυσε ο Αργεῖος Κάδμος, ερχόμενος εκεί εκ Φοινίκης [15]. Αυτά τα καδμήνια γράμματα ήταν η καθομιλουμένη παλαιο-ελληνική γλώσσα των Ελλήνων, που ζούσαν στην Φοινίκη, χώρα της Μέσης Ανατολής όπου είχε εγκατασταθεί ο Αγήνωρ από το Άργος. Λίγα γνωρίζουμε γι' αυτά τα πανάρχαια ελληνικά σήμερα, καθώς και λίγους κανόνες της καδμησίας Γραμματικής. Εξ αυτών η ρίζα ισ- (> Ισμήνη, Ισμηνός, κλπ.) που ἔδωκε πανάρχαιες ελληνικές λέξεις σχετικές με τον ἴμερο (πόθο, ἱμεῖρω = ποθῶ, Ισμήνη = η ποθητή)[16]. Γι' αυτό και τον Ισμηνό οι Θηβαῖοι τον ἔλεγον «ποθητό ποταμό», τον δε θεό του ερωτικού πόθου τον ἔλεγον Ἴμερο, κλπ. Εξ αυτής της πανάρχαιας καδμησίας ρίζας και η Ιστάρ (> Ασάρτη). [17] Γι' αυτό και οι Θηβαῖοι είχαν ἐτήσια εορτή υπέρ της θεάς Ιστάρ, κατά την οποία 6 ἑγγαμες καλλονές των Θηβών διασκεδάζαν τους πολέμαρχους στην Καδμεία. Εισέρχονταν, φωρώντας την φορεσιά της Ουρανίας Αφροδίτης και ακολουθῶντες ἀνεβάζαν την φορεσιά, προς τιμὴν της Πανδήμου ... [18] Τα καδμήνια γράμματα τα είδε και ο ίδιος ο Ηρόδοτος: «Εἶδον και αὐτός Καδμήνια γράμματα εν τῷ ἱρῷ του Ἀπόλλωνος του Ισμηνίου εν Θήβησι τῆσι Βοιωτῶν, ἐπὶ τρίποσι τισὶ ἐγγεκολλημένα, τα πολλά ὅμοια ἐόντα τισὶ Ἰωνικοῖσι. Ο μεν δὴ εἰς των τρίπόδων ἐπίγραμμα ἔχει “Ἀμφιτρῶν μ' ἀνέθηκ' ἐνάρων ἀπὸ Πλεβοῶν” Ταῦτα ἠλικίην εἶπ αν κατὰ Λάιον τον Λαβδάκου του Πολυδώρου του Κάδμου». [19]

Το Ισμηνίο ιερό ήταν περίφημο σε όλους τους Έλληνες για το χρηστήριό του, το μαντείο του Τηνέρου (στο Τηνερικό πεδίο).

Ο τάφος του Οιδίποδος στον Ισμηνίο λόφο (νυν Καστέλλια)